

target audiences for the victimization prevention, as well as the effectiveness of the implementation of such practices.

Keywords. Victimization prevention, personal safety, destruction, deviancy, the victim of criminal influence, social networks, state security, efficiency.

Шведова Г.Л.

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

УДК 343.9

Постановка проблеми. Дослідження феноменології корупції в Україні обумовлює існування особливого механізму корупційних відносин, характер корупційної злочинності та дозволяє виявити ознаки кризового типу корупції в державі, що поглиблює кризу в усіх інших сферах суспільного життя і вимагає особливих прогресивних стратегій протидії корупції в країні. Враховуючи той факт, що корупція вважається системою негативних поглядів, хворобою та в своїй основі має психологічну установку використовувати державну службу не за призначенням, зміна такої системи мислення в напрямку підвищення рівня соціальної, в тому числі політичної культури всіх учасників корупційних відносин, має стати ефективним напрямком антикорупційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню протидії корупції в сучасних умовах розвитку держави достатньо уваги приділено в працях О. М. Костенка, М. І. Мельника, Г. С. Комарової, В. В. Лунєєва, В. В. Міронова, В. С. Кржевова. Зокрема, серед сучасних підходів в цій сфері відомий український вчений О. М. Костенко перевагу надає культурологічній концепції протидії корупційній злочинності. У світлі цієї концепції значення має дослідження сучасних соціальних технологій у сфері протидії корупції В. В. Міроновим, В. С. Кржевовим. Особливу роль в сучасних умовах відіграє система кримінально-правових засобів протидії корупції, дослідженню яких присвятив свої праці професор М.І.Мельник. Поряд з цим важливості політичних аспектів протидії корупції для формування сучасних антикорупційних

стратегій приділено достатньо уваги в працях В.В.Лунєєва та Г.С.Комарової.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Як вже було зазначено, корупція в Україні визнається корупцією «кризового типу», яка породжує громадян, позбавлених належної соціальної культури, і для протидії їй необхідна адекватна саме цьому типу технологія протидії із залученням світового досвіду. Очевидно, що лише заходами кримінально-правової репресії неможливо вирішити проблему корупції. Тому продуктивним тут може бути застосування нових прогресивних стратегій з використанням соціальних технологій та культуризуючих факторів.

Формулювання цілей статті. В зв'язку з цим постає необхідність дослідження сучасних концепцій протидії корупції в Україні для підвищення ефективності антикорупційної діяльності в Україні в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поєднання принципів культурологічної концепції протидії корупції в напрямку підвищення рівня політичної культури громадян і ефективного застосування інститутів нового антикорупційного законодавства дозволить реалізувати і політичні, і правові засоби протидії корупційній злочинності в Україні. Запобігання подальшій моральній деградації шляхом виховання належного рівня правової культури в суспільстві буде слугувати ефективним чинником в антикорупційній діяльності. При формуванні соціальної культури громадян слід враховувати характерні риси менталітету українського народу, індивідуалізм, коли особисті інтереси перемагають над суспільними, що є характерною рисою нашого народу ще з давніх часів. Цьому сприяють й інші суспільні негаразди – такі, як економічна криза, бідність населення. Для зміни такої ситуації необхідно проводити політику виховання населення на демократичних правових принципах. Ефективні напрямки тут знаходяться у площині реформування кадрової політики, державної служби і виховання майбутніх держслужбовців в умовах патріотизму, престижу державної служби, професіоналізму і відповідного рівня правосвідомості.

Для успішної реалізації зазначеної концепції пропонується застосувати поряд із антикримінальними сучасні соціальні технології, і забезпечити їх науковий рівень, зокрема, через створення науково-дослідного Інституту політичної кримінології [1, с. 55]. Для протидії корупції ефективним також буде запропоноване окремими фахівцями дослідження спеціалізованими аналітичними службами проявів корупції при визначених соціально-економічних та політичних умовах на підставі даних постійно здійснюваного моніторингу фактичного стану справ в державі. При цьому важливим буде в подальшому виявлення змін у суспільстві у зв'язку із запровадженням розроблених на підставі проведених досліджень антикорупційних заходів. При цьому підкреслюється спеціалістами, що важливою умовою ефективності діяльності таких служб має стати їх незалежність від впливу адміністративних органів державного управління [2, с. 53].

Правове регулювання етики поведінки державних службовців виступає превентивним заходом у протидії корупції. При цьому слід зазначити, що правила професійної етики мають поширюватись на публічних службовців не лише під час здійснення ними службових обов'язків, а й поза службою, і навіть певним чином після припинення ними повноважень. Це створює підвалини для формування системи культурних цінностей поведінки публічного службовця, як реалізації його правосвідомості в своїй життєдіяльності, і не дозволяє обмежити сферу застосування етичних норм стінами певної державної установи, де відбувається реалізація його службових повноважень.

Поряд з цим для досягнення мети антикорупційної діяльності вважається необхідним створити умови, за яких правомірна поведінка, тобто з відповідним рівнем соціальної культури як службовців, так і громадян буде вважатись соціально престижною поведінкою, усунути можливості для зловживання владою, і створювати умови для формування антикорупційної культури громадян в цілому.

Для ефективної протидії корупції необхідно формування відповідних зовнішніх умов, зокрема, створення засад формування

відповідної етики поведінки під час здійснення службових повноважень, належного відомчого та громадського контролю за дотриманням цих вимог, що відповідно позначиться на виборі способу поведінки особи, у якій вже сформувалась криміногенна орієнтація, у бік правомірної поведінки. Коли особа перебуває у середовищі, де корупційна поведінка вважається неприйнятною і засуджується оточуючими, то для реалізації свого злочинного наміру вже підстав майже не залишається.

Негативні антисуспільні елементи суспільної свідомості знаходяться у постійній взаємодії з позитивними. Отже, тут існуючу мінливість такої взаємодії слід використати для посилення впливу позитивних елементів свідомості при виборі способу поведінки у конкретній життєвій ситуації. Важливим чинником за таких умов буде виступати, на наш погляд, належний рівень соціальної культури особи.

Отже, прогресивним напрямком вирішення проблеми корупції, на нашу думку, виступає культурологічна концепція протидії злочинності. За такого підходу радикальним засобом у протидії корупційній злочинності слід вважати формування соціальної культури громадян за рахунок таких культуризуючих чинників як ринок, підприємництво, просвітництво, релігія [1, с. 67]. В окремих літературних джерелах також вирішення проблеми корупції пропонується через поступову зміну культурних стандартів поведінки в напрямку припинення зловживань та гармонізації суспільних відносин через діалог представників різних суспільних верств населення [2, с. 52].

В даний спосіб передбачається, що більш заможні верстви вже припинять прагнути до розкоші, а займуться витрачанням своїх статків на суспільно-корисні цілі [2, с. 54], що позитивно вплине на протистояння заможних та бідних громадян в суспільстві. За таких умов прояви корупції уповільнять темпи свого поширення в суспільстві та прагнення до збагачення вже не буде таким пріоритетним серед інших соціальних цінностей в державі.

Формування культури означає формування поведінки, відповідної природному способу життя, а стосовно сфери публіч-

но-правових відносин, функціонування інституту державної служби – означає створення культурного клімату у сфері реалізації владних повноважень службовими особами. Зокрема, з огляду на зарубіжний досвід, слід зазначити, що одним із напрямків протидії корупції в Китаї є заохочення невідкупності. Також там репресивні заходи поєднуються із запобіжними.

Поряд з цим для забезпечення процесу виховання належного рівня соціальної культури громадян пропонується запровадити державну програму формування антикорупційної культури громадян України, передусім, через підвищення загального рівня моральності і духовності суспільства [1, с. 211]. Для формування антикорупційної правосвідомості пропонується ввести до освітнього процесу вищих та середніх професійних навчальних закладів курс «Антикорупційні стандарти поведінки», розвиток ефективних науково-популярних та культурних просвітницьких програм, видання друкованих матеріалів з протидії корупції, що в цілому буде сприяти підвищенню рівня соціальної культури громадян [3, с. 185–186].

Традиційні підходи в класифікації заходів протидії корупції включають групу загальносоціальних заходів, серед яких називають формування законослухняної особистості, відповідної правосвідомості, нетерпимості до корупційних діянь, морального виховання «простих громадян», що в цілому відповідає основним засадам культурологічної концепції протидії злочинності. Разом з тим не завжди належно оцінюється прогресивність та ефективність таких заходів і необхідність першочергового їх застосування з урахуванням аналізу стану ефективності протидії корупції в Україні. Реалізація таких заходів може відбутись за допомогою засобів антикорупційної реклами та антикорупційної пропаганди в ЗМІ.

Ефективність застосування культурологічної концепції протидії корупції в напрямку підвищення соціальної культури громадян також підтверджує міжнародний досвід. Зокрема, у Фінляндії, яка за даними авторитетної організації Transparency International вважається найменш корумпованою країною у світі,

важлива роль надається рівню освіти нації, адже, як зазначається, освіченими людьми набагато важче маніпулювати [4, с. 178].

Професор М. І. Мельник визнає, що збереження відповідної системи моральних цінностей в суспільстві є стратегічним напрямком запобігання корупції [5, с. 202]. Запобігання подальшій моральній деградації шляхом виховання належного рівня правової культури в суспільстві буде слугувати ефективним чинником в антикорупційній діяльності.

Отже, сукупність відповідних норм права і моральності забезпечить належне функціонування суспільних та державних інститутів.

Побудова відносин у сфері службової діяльності на природних законах мінімізує прояви зловживання владою в суспільстві. До таких законів відносяться закони вільної конкуренції, рівності та незловживання правами. Окрім зазначених, природні закони формуються в процесі життєдіяльності суспільства, норми яких мають відповідати сучасним реаліям розвитку цього суспільства. Також ті члени суспільства, які вже мають належний рівень соціальної культури, здатні самостійно створювати нові природні закони. Виховання висококультурної нації сприятиме протидії протиприродним явищам в суспільстві, зокрема, корупції і корупційній злочинності. Формування еліти, здатної не тільки дотримуватись природних законів життя, а й самостійно створювати, виявляти нові природні закони дозволить розвивати і підвищувати рівень соціальної культури інших членів суспільства. За зразок можна взяти рух джентельменства в Англії як приклад високої соціальної культури людини і формувати сучасну еліту в українському суспільстві [1, с. 86].

Запровадження принципів доброчесності в сфері реалізації владних повноважень та реалізація інших просвітницьких заходів серед всіх верств населення буде сприяти вихованню належного рівня політичної культури всіх учасників суспільних відносин. Ідеологія, заснована на вихованні почуття громадського обов'язку, прагнення бути корисним суспільству і усвідомлення цінності особистого матеріального добробуту як похідного від добробуту

суспільного, дасть можливість сформувати необхідний рівень соціальної культури суспільства. Саме використання такого наукового підходу в антикорупційній діяльності буде сприяти ефективності протидії корупції в цілому.

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, можна зробити такі **висновки**:

По-перше, сучасні концепції протидії корупції в Україні мають будуватись відповідно до форм прояву корупції в Україні та особливостей механізму корупційних відносин.

По-друге, поєднання принципів культурологічної концепції протидії корупції в напрямку підвищення рівня соціальної культури громадян і ефективного застосування інститутів нового антикорупційного законодавства відповідає вимогам адекватності, продуктивності та ефективності антикорупційної діяльності в сучасній Україні.

По-третє, для досягнення мети антикорупційної діяльності необхідним є створення умов, за яких правомірна поведінка, тобто з відповідним рівнем соціальної культури як службовців, так і громадян буде вважатись соціально престижною поведінкою, усунути можливості для зловживання владою, і створювати умови для формування антикорупційної культури громадян.

І насамкінець слід зазначити, що формування соціальної культури громадян необхідно проводити за рахунок таких культуризуючих чинників як ринок, підприємництво, просвітництво, релігія, що дозволить ефективно реалізувати систему заходів протидії корупції в Україні в цілому і досягти конкретних результатів в цій сфері.

1. Костенко О. М. *Культура і закон у протидії злу* / Олександр Миколайович Костенко – Київ: Атіка, 2008. – 352 с.
2. Миронов С. М. *Построение общества социальной справедливости – прямая ответственность государства* / С. М. Миронов // *Преодоление коррупции – главное условие утверждения правового государства: методологический, концептуально-теоретический, правовой, аналитико-прогностический аспекты. Межведомственный научный сборник.* – Т. 2(40). – М.: Издательский Дом «Ра», 2010. – С. 52–54.

3. Буданова И. М. Проблемы формирования антикоррупционного мировоззрения граждан / И. М. Буданова // Преодоление коррупции – главное условие утверждения правового государства: методологический, концептуально-теоретический, правовой, аналитико-прогностический аспекты. Межведомственный научный сборник. – Т. 1(39). – М.: Издательский Дом «Ра», 2009. – С. 183–187.
4. Журавський В. С. Корупція в Україні – не політика / В. С. Журавський, М. І. Михальченко, О. М. Михальченко. – К.: Фенікс, 2007. – 408 с.
5. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії / Микола Іванович Мельник. – К., 2004. – 400 с.

Шведова Г. Л. Сучасні концепції протидії корупції: кримінологічна характеристика

У статті розглянуто сучасні концепції протидії корупції в умовах розвитку Української держави. Визначено продуктивність культурологічної концепції протидії корупції в напрямку поєднання принципів підвищення рівня соціальної культури громадян та ефективного застосування інститутів антикорупційного законодавства.

Ключові слова: корупція, протидія, соціальна культура, антикорупційне законодавство.

Шведова А. Л. Современные концепции противодействия коррупции: кримнологическая характеристика

В статье рассмотрены современные концепции противодействия коррупции в условиях развития Украинского государства. Определена продуктивность культурологической концепции противодействия коррупции в направлении сочетания принципов повышения уровня социальной культуры граждан и эффективного применения институтов антикоррупционного законодательства.

Ключевые слова: коррупция, противодействие, социальная культура, антикоррупционное законодательство.

Shvedova G .L. The modern concepts of the corruption's counteraction: the criminological characteristics

The article presents the modern concepts of the corruption's counteraction in the development of Ukrainian state. The performance of the cultural concept of the corruption's counteraction in the direction of combining the principles of increasing the level of social culture of citizens and the effective application of anti-corruption legislation was determined.

Key words: corruption, counteraction, social culture, anti-corruption legislation.